

Poesia popular: els glosadors a Menorca

Joan F. López Casasnovas
(Institut Menorquí d'Estudis)

En el camí del recobrament lingüístic del català no podem deixar d'esmentar l'impacte del Primer Congrés de la Llengua Catalana —i més enguany que se'n commemora el centenari—, celebrat a Barcelona l'octubre de 1906, sota la presidència de Mn. Antoni M. Alcover. S'hi varen inscriure més de tres mil participants, que procedien de totes les terres de l'àmbit lingüístic i de l'estranger, entre els quals tres menorquins hi presentaren sengles comunicacions: Francesc Camps i Mercadal, Àngel Ruiz i Pablo i Cosme Parpal. Tots partien d'una idea unànimement compartida: la unitat de la llengua catalana i de la cultura que s'hi manifesta. Dues feien referència a temàtica lèxica o lingüística —Francesc Camps i Mercadal va resseguir el rastre que van deixar els àrabs en el parlar de Menorca i Àngel Ruiz i Pablo va estudiar els anglicismes que deixaren a Menorca quasi vuitanta anys d'administració britànica a la balear menor durant el segle XVIII— i una tractà de literatura popular. La presentà el professor maonès Cosme Parpal i Marquès. La comunicació «Poesia popular menorquina» coincideix amb el desvetllament dels estudis de la cultura popular a Menorca, sempre dins un cert retard respecte a la Renaixença i als moviments culturals continentals —tòpic d'una insularitat tancada, car no succeí igual en altres moments de notable obertura, com al segle XVIII. No oblidem que la crida a la recerca folklòrica llançada per l'Ateneu de Maó data del 22 d'octubre de 1911 i que obté resultats esplèndids un any després quan el jurat premia el recull presentat sota el lema «El poble autor», que conté el *Folklore menorquí. De la pagesia*, de «Francesc d'Albranca» i atorga un accèssit al que duu per lema «El poble parla, riu i canta, escoltemlo», que conté l'aportació d'Andreu Ferrer Ginard. El mateix Andreu Ferrer guanyava el 1925 un altre accèssit al concurs anual de l'*Obra del Cançoner Popular de*

Catalunya amb un treball titulat *Cançons populars de Menorca*. Tant el Dr. Camps com Ferrer Ginard aportaren materials per a l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, que va promoure Tomàs Carreras i Artau (catedràtic d'ètica que coincidí entre els anys 1912 i 1923 amb Parpal i Marquès a la facultat de filosofia de la Universitat de Barcelona). El mateix Ferrer, que era mestre d'escoles al Migjorn Gran, acompanyà Baltasar Samper durant les dues missions de recerca que va fer a Menorca per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, l'agost de 1927 i el juliol de 1932. En fi, a la tasca d'aquestes persones s'ajuntarien d'altres folkloristes, com Lorenzo Lafuente Vanrell, Mn. Antoni Orfila, «Fila-Or» (impulsor de la *Pàgina menorquina* del diari *El Bien Público*, de Maó), Pere Ballester, Francesc de B. Moll, Mn. Josep Salord Farnés, Josep Pons Lluch (aquests dos últims redactors del mensual *Full menorquí* a Ciutadella), etc. fins arribar a l'any 1936, i encara en la represa de després de la guerra.

Observant la continuïtat que es va assolir des del començament del segle XX —el Congrés de l'any sis en seria una gran fita— si més no fins a la guerra civil, estariem d'acord per a Menorca amb el que escriuen Mascaró, Ramis i altres en relació al conjunt de les illes Balears:

Gairebé sense interrupció respecte al que s'havia desenvolupat a Catalunya durant la Renaixença, en les primeres dècades del segle XX es desenvolupa a les Illes un projecte continuïsta en la construcció simbòlica de la identitat catalana. Les aportacions al mite de la tradició popular, estudiat en profusió pel que fa al període de la Renaixença, continuen i es desenvolupen a les Balears a través d'una sèrie de manifestacions, mitjançant les quals aquesta etapa és una de les més fructíferes de la història de la recerca folklòrica.¹

El meu propòsit serà, un poc com va fer Cosme Parpal ara fa cent anys, parlar-los dels glosadors menorquins. No perquè vulgui confondre aquests amb els únics representants de la literatura popular menorquina, sinó pel convenciment que aquests encara ara en són

1. MASCARÓ, J.; RAMIS, A.; GINARD, A., i LÓPEZ, A. «Antropologia». Vol. XIVè de l'*Enciclopèdia de Menorca*; O.C.M., 1998, p. 32.

una mostra ben genuïna. Així que com fan els bons glosadors en començar a glosar, jo m'encomanaré també a la Superioritat divina perquè em pugui funcionar aquesta xerrada:

Déu me do sabiduria / per poder-vos explicar / un fenomen singular
/ de sa nostra poesia, / que és es glosat popular. / Ai, Déu meu, Santa
Maria: / ajudau-me a començar.

Anem per feina.

Si vostès han llegit la novel·la d'A. Skarmeta o han vist la pel·lícula *El carter i Pablo Neruda*, recordaran possiblement aquelles magnífiques seqüències en què Mario Ruoppulo tresca per l'illa amb un rudimentari magnetòfon per anar enregistrant els sons de la mar, el silenci de la nit estelada, el despertar del dia al camp, les campanes de l'església del poble. Ho fa amb l'objectiu que el poeta, *don Pablo*, una vegada ha tornat al seu país, a Xile, pugui gaudir d'aquella atmosfera que va conèixer durant les setmanes d'exili a l'illa mediterrània... Doncs, no sé a vostès, però a mi, més enllà de l'encís poètic de l'ingenu intent del carter, aquesta visió enganxada a un passat, mitificat de qualque manera, a la qual s'està referint en Mario, el Carter de Pablo Neruda, com a una mena de paradís perdut, me sembla una pretensió vana.

A la ciutat marroquina de Marràqueix hi ha una plaça, la plaça Djem'a el-Fna, que ha estat declarada Patrimoni de la Humanitat. Els qui hi han estat diuen que és un lloc caòtic, sense interès urbanístic, fins i tot lleig. Per quina raó, doncs, aquesta declaració de la UNESCO? Doncs, perquè conté un veritable tresor de patrimoni oral. Marràqueix es troba — com vostès saben — al nord d'un continent on, segons va dir Amadou Hampâté Bâ des de la UNESCO, la mort d'un vell significa l'incendi d'una biblioteca; aquesta ciutat està situada al final del camí que travessa el desert, estora d'arena i d'històries, en una encruïa de viatgers. A la seva famosa plaça es reuneixen grups de dansa i artistes de circ, encantadors de serps i actors de teatre. I sobretot homes que expliquen contes. Aconseguixen embadalir els seus oients, especialment amb la veu, però també amb tota mena d'atrezzo, des de pots de química fins a diagrames del cos humà, passant per llangardaixos, cordes o barrets. I ho fan en àrab. No en anglès, francès o castellà, tot i que Marràqueix és una ciutat turística.

En àrab; o en *tammasegh* o berber. Que és la seua identitat, i identitat sovint vol dir resistència (que no autisme o tancament). I també memòria.

Convertir la història en museu sempre té perills. Sovint vol dir congelar-la, neutralitzar-la, allunyar-la de l'experiència real del present. Contra això lluita la filosofia de l'arquitectura del record, perquè la comunicació humana de les veritats fonamentals és molt complexa. Perquè una vitrina o un edifici amb l'etiqueta de museu crea una distància difícil de travessar per la persona. És per açò que una tendència aparentment antimoderna com l'oralitat ha de ser totalment defensada. La plaça Djem'a el-Fna és un museu viu. Localitzem i protegim els que queden, sense violentar-los, ni traduir-los a les llengües «de mercat», però no d'aquell mercat de Marràqueix, sinó el del temple on oficien els sacerdots del neoliberalisme, que voldrien convertir els Djem'a el-Fna en meres atraccions de fira per a clients turistes.

La cultura és, sobretot, actualitat. Perquè la mateixa veu del passat, les deixalles culturals, arriben fins a nosaltres, i s'insereixen dins el nostre present. En el conglomerat de discursos i llenguatges que formen la imatge de cada època i que, en el present, no només constitueixen la imatge, sinó la substancialitat de la vida mateixa, el llenguatge del passat necessita ésser articulat de bell nou dins la nostra ment i, en conseqüència, rellegit, reinterpretat.

Per tant, recollir les restes del passat com a reflex i síntesi de les experiències humanes; interpretar i valorar el present com a expressió dels interessos i ideologies dels contemporanis nostres, és un dels components emancipadors de la cultura.

Més encara: la cultura no radica tant en els productes humans ja existents quant en la capacitat per a interpretar-los i assimilar-los. Cultura no és el fet estàtic de l'existència de *Las Meninas*, del *Tirant lo Blanc*, o de la Novena Simfonia, per exemple. Cultura és la possibilitat d'haver-hi uns ulls capaços de veure, lliures per a mirar, per a llegir; unes oïdes educades per sentir. La cultura s'integra així, en el més profund de la Natura i s'encasta en la vida. Com l'aire per als pulmons, la cultura és també l'espai en què la ment respira. Per açò, aquest espai no hem d'enrair-lo. No es tracta, doncs, d'acceptar la presència de la cultura pel fet que, més o manco marginades, hi hagi obres culturals. La cultura és batec, traducció a la temporalitat im-

mediata d'un altre temps ja no immediat, que qualla en art o en qual-sevol altra forma d'expressió, en què es lliguen la necessitat i la llibertat. Però en esdevenir ulls que miren i hi veuen, oïdes que escolten i hi senten, ment que entén i gaudeix i, a la vegada, mou i transforma, cultura és, sobretot, motor de revolució i horitzó que trenca els marcs endurits pel llast social.

Només una educació disconforme i innovadora serà capaç de convertir la cultura, com a passat o com a present, en aliment imprescindible de la societat. A açò s'oposen no tan sols aquests sistemes educatius alienadors —i que cap llei no salvarà si no es transformen els seus continguts i s'alteren els seus mètodes—, sinó també els missatges d'estupidesa i ignorància que, més o manco intencionadament, emeten sempre seguit els poders que controlen i nodreixen molts dels anomenats mitjans de comunicació. Tenen aquests mitjans un poder tan gran que ens farien veure del blanc negre. Açò, de qualque manera, ho devia sospitar en Joan Pons, *es Sereno Vell* de Ferreries, perquè no estalvia desqualificacions per a l'escola i sobretot per a la premsa en un glosat del febrer de 1946, en què Avi i Nét debaten sobre la modernitat dels temps que corren. El vell es queixa de l'ensenyança que es dona: *–Açò és que t'han mostrat / a s'escola depravada, / que no respectis ton pare / ni a cap altra autoritat? / Sa premsa impia és sa mare / de sa calúnnia i maldat.* El Nét no es queda curt i contesta: *–Sa premsa mos instrueix / i tot ho explica clar, / s'homo és lliure en es pensar / i a ell mateix perteneix, / i ningú li pot dir res / en sa manera d'obrar.* Tant de liberalisme és nefast, considera l'avi, que conclou: *–Oh, premsa desgraciada, / el món fas esvalotar...* Ja ho veureu si ho llegiu.² En fi, que sense haver de menester caure en el radicalisme conservador que traspua aquest glosat del Nét i l'Avi, el cert és que els poderosos mitjans de comunicació de masses actuals no són innocus ni manco innocents. Contra ells, no tenim millor defensa que l'exercici d'una ment crítica, que posi en solfa tanta lletra mentidera o que faci entrar en sendera vertadera qui ens voldria fer anar errats. Conten del glosador maonès Josep Rexart i Mora, (a) *en Bep Manxa* (1843–1915), que un dia passava per es carrer de Sant Guillem i quan va ser davant es café

2. *Gloses d'en Joan Pons, es sereno vell.* Ed. Ajuntament de Ferreries i Sa Nostra, 2003, p. 114.

de Can Climent, cap de cantó amb es carrer de la Plana, un caraboner que passava li va dir: –Bep, si me sabeu continuar tot d'una lo que vos diré, vos pagaré un ginet. Vet-ho aquí: –*Diuen que han vist parir un bou! / Quines mentides inventen...!*

Mestre Bep la hi va continuar així: ...*Qui duu escoquis fa renou / i qui du xuquins no el senten*. Sàvia contestació que ens il·lustra un temps com el nostre, en què —com va escriure el poeta Miquel Martí i Pol— «el soroll ofega les paraules i amb molts miralls mig estrafem la vida». I és que vivim un temps neo-barroc, de forts contrastes, crític, temps d'aparences i enganys, de forta dificultat per destriar la palla del gra o el bo de la clovella.

Facem aquesta proclama de cultura viva, de bon començament, perquè l'espectacle a què des del poder se'ns convida avui en dia talment és com si fos una reconstrucció d'un passat en cartró pedra; hi ha molt folklorisme com a tret d'un calaix arnat. Necessitam una cultura viva, repetesc, i sovint crítica, en què puguem gaudir de l'art de la paraula dita amb enginy i que diu coses. No debades, en aquest camp de la creativitat també podríem aplicar al glosador la coneguda frase de Terenci. *Homo sum: humani nil a me alienum puto*. Som home: consider que res de l'humà no m'és aliè. Vaja; que m'interessa tot. És així perquè, com va escriure F. de B. Moll, «el glosador compon una cançó quan se sent excitat per un estat anímic o per un esdeveniment exterior de certa intensitat, i aquestes situacions poden sorgir en qualsevol circumstància: en la presència de la persona estimada, en la soledat produïda per la seva absència, en un moviment d'ira davant d'un rival o enemic, en un impuls de burla o sàtira, en la feixuguesa d'una feina professional, en el dol per una mort, en una expansió de goig davant un succés festiu, etc. Els temes de les cançons populars abracen tots els objectes capaços d'impressionar tot l'esperit de l'home poc cultivat».³

Per açò, l'antropòleg, igual que l'historiador, el lingüista o el dialectòleg, per poc que hi gratin en la literatura popular, cançoner popular, i especialment en els glosats, hi trobaran dades força útils per al coneixement de cada poble. Josep Fontana fa un suggeriment

3. Francesc de B. MOLL. «Assaig d'estudi preliminar». Dins: *Cançoner popular de Mallorca*, del Pare Rafel Ginard Bauçà, vol. 1. Palma de Mallorca: Moll, 1966, p. LXIII.

molt interessant en relació a la cançó popular com a document històric, que ens pot ajudar a superar «les distorsions que s'introdueixen quan es vol analitzar la qualitat de la vida dels homes del passat en funció de les prioritats des del present, en comptes d'esforçar-nos a comprendre i adoptar les prioritats dels treballadors de l'època, d'acord amb les quals valoraven ells mateixos els canvis socials i econòmics que els afectaven». Fontana hi afegeix: «De vegades, uns versos del “poeta camperol” John Clare il·lustren més sobre les conseqüències viscudes de les enclosures⁴ que no pas les més refinades anàlisis quantitatives».⁵ Podem il·lustrar aquest criteri amb un exemple menorquí: Discutien uns quants brassers sobre com aniria l'anyada i si, en haver acabat, cobrarien molt o poc. Amb açò l'amo que els sent, els va dir: *—Eguany menjarem carn grassa, / que és sa que fa millor brou. / S'homo de primera classe / guanyarà vint-i-un sou, / però es qui fa sa bagassa / no en guanyarà més que nou.*⁶

Així doncs, en els glosats trobam la religiositat, les creences i les supersticions; els pobles que parlen uns dels altres; les fórmules cabalístiques o lingüístiques inintel·ligibles com a màgiques (els primers mots de l'Evangeli de Sant Joan com a oració que té la virtut de tallar els cap-de-fibllons), la consideració sobre els diferents oficis (mariners, pagesos, teixidors, sabaters...), el criteri sobre els avantatges i inconvenients del matrimoni, trets de misoginisme, la resignació davant la fatalitat, les amors i les passions, els crims i les fetes heroiques, etc.: tot açò configura, per poc que ens hi fixem, un retaule bigarrat d'un temps i un país. Hi trobarem als glosats també tot de fets històrics, més o menys anecdòtics, però impactants en la mentalitat de la gent senzilla.⁷

4. 'Tanques', 'tancats'.

5. Josep FONTANA. *La història després de fi de la història. Reflexions i elements per a una guia de corrents actuals*. Vic: Eumo editorial, 1992, p. 55.

6. M'ho ha contat n'Antoni Moll, que ho va sentir contar a en Joan Huguet, d'es Migjorn Gran. 18/2/97.

7. Vegeu els glosats sobre el naufragi del vapor francès *General Chanzy* el 9 de febrer de 1910, la nevada del febrer de 1956, la desgràcia de la bateria de costa de Llucalari el 1953, la plaga de llagostes del segle passat —«Es llagosts quan són vinguts...»—, l'epidèmia de pigota de l'any 1880, l'assassinat de 1893, l'emigració menorquina a Alger o a l'Argentina, la crisi de l'any 1906, etc.

Piscolabis trementina!
va dir l'amo d'Alcaidús
veient com filava un fus
en ses mans d'una fadrina;
jo sé sa llengo llatina
i ara vull aprendre es rus.

–No sé de quins *rucs* parlau;
però pens que avui fa vent;
mitja lliura d'aigordent
cada dia us envelau
per açò és que vos n'anau
d'es llevant an es ponent.

Ses sopes i ses amors,
ses primeres són ses bones:
no vos cal fiar de dones
que són animals traïdors.

M'agrada un fill de pagès
perquè té vaques i bous,
i gallines que fan ous,
i un sabater no té res...

*En rèplica al glosador ciutadellenc que havia
gosat picar el maonès dient que allò
en què més destacava la ciutat era en el fet de
tenir un bordell ple de «dones del món»,
li respon així:*

–Mos deis que tenim mundanes:
elles són de Ciutadella
i totes ses més profanes,
no dubteu que han sortit d'ella.
Hi pot qualcar qui en té ganes,
tant si és en pèl com amb sella.

Si a Ciutadella fan mal,
de Maó los ve la justícia.
Voleu més clara notícia
que Maó és la capital?
D'açò és que en teniu malícia,
poltrons des cap de Mestral.

A En JOAN TUDURÍ, (a) N'ALIANÓ (Elionor) (Sant Climent? - Maó, 1890), que va viure per dalt sa Vila Nova, de Maó, li van demanar si li agradaven ses dones i respongué:

–Vint vegades cada dia,
pens en sa qui em va criar.
Com no tenc jo de posar

en dones amorosia?
Si no em 'guessin de renyar,
encara ara mamaria

Però n'Alianó també té aquesta glosa reflexiva, que s'ho val:

–Si un homo pogués tornar
an el món dues vegades,
moltes de passes que ha dades,
no les tornaria a dar;
però com veu ses errades,
per ell remei ja no hi ha.

–Tant m'és jota com fandango
o com ball aragonès:
que me vols dir quin mes és
que ses dones xerren manco?

–Encara que tu t'exaltis
jo mateix t'ho diré,
i encara que no t'ho creguis
és en es mes de febrer.

...I així es va fent bona la dita que allò local és l'universal abastable, ja que — com va escriure el filòsof Josep Ferrater Mora — «les formes d'universalitat s'assoleixen a partir de la cultura particular. El que es pot anomenar culturalment universal és tot allò que pot tenir interès per a altres cultures».

I no en parlem del suc que es podria treure si analitzàssim a fons el valor de paraules, dites o frases fetes, o les intel·ligentíssimes construccions paradoxals i metafòriques,

Parèmia. –Es sebre no ocupa lloc / però es no sebre embarassa: / tant se perd per sebre massa / com per sebre massa poc.

Paradoxes. –Viure sense tu no és viure / però viure amb tu és morir. / Val més viure amb tu i morir / que estar sense tu i no viure.

Vós, que amb so mirar matau, / matau-me sols que em mireu, / que més m'estim que em mateu, / que viure si no em mirau.

Jo tenc i no sé què tenc, / me falta i no sé què em falta, / i entre una cosa i una altra / me falta lo que no tenc.

Un dia anant no sé a on / vaig encontrar no sé qui; / ell me va dir no sé què, / jo no sé què li vaig dir.

Mal qui fa, mal qui no fa, / mal qui diu, mal qui no diu, / mal qui plora, mal qui riu / i així mal per tot hi ha.

Prosopopeia. –Sa truja que vaig matar / va deixar an es testament / que no hi hagués gaire gent / es vespre d'es seu sopar.

Mimesi (tècnica que permet mostrar una ficció directament mitjançant l'actuació o representació dels personatges que hi intervenen, sense mediació d'una veu narrativa: dona veracitat i dinamisme a la glosa). –Deixa-me tocar, estimada, / sa creu que duus en es coll. /

–Toca-me-la, no ets totsol, / ja són tres que l'han tocada. / –Me vols dir qui l'ha tocada, / que jo no sigui es primer? / –S'argenter qui la va fer, / mon pare quan la dugué / i jo quan me l'he posada.

Imprecació (expressió d'un desig que esdevengui algun mal). – Voldria que te n'anassis / de Menorca, estimat meu, / i que d'allà no tornassis / per tant com Déu serà Déu.

Jo voldria que et tocassin / tots es mals del món plegats, / i tots es qui he anomenats / a tu totsol t'afectassin, / i si encara no bastassin, / llavors que s'hi agregassin / totes ses penes que passin / a l'infern es condemnats / i així tots es teus disbarats / d'una vegada acabassin...

Segons Wittgenstein «un bon símil refresca l'enteniment»: *Lliberau-nos, Sant Antoni, / de llengo de glosador / que n'hi emprèn com un pintor / que amb sa mateixa color / tant pinta sant com dimoni.*

Els glosadors

El poeta oral tradicional —és a dir, aquell qui, sense ajuda de l'escriptura i seguint la tradició retòrica i temàtica de la poesia oral, compon textos en vers destinats a un públic oient acostumat a escoltar aquest tipus de composicions— rep noms diversos, en llengua catalana. Al Principat és designat amb el nom de corrandista, i a Mallorca i a Menorca amb el terme glosador, derivats, respectivament de corrandia i de glosa, que són dos sinònims aplicats al gènere que més empra, a la vegada que es refereix a la unitat a partir de la qual construeix moltes peces llargues. A Eivissa i Formentera és conegut com a cantador, en referència a la manera com sol divulgar els seus versos; i, al País Valencià, com a versador o enversador, al·ludint a la forma com sovint compon, ja que versar o enversar significa improvisar versos o compondre'ls oralment.

El corrandista, enversador, cantador o glosador català té equivalents arreu del món. Mencionem, per exemple, l'improvvisatore italià, el bertsolari basc, el fitor gallec, el repentista espanyol, el pallador o payador argentí, el repentista i el poeta de bancada brasilers, el pytaris xipriota, el rimadoros cretenc i el griot maurità. Un cas especial és el guslar serbocroat, especialitzat en la composició i en la interpretació de llargs poemes narratius, l'estudi del qual va servir a Albert

B. Lord per explicar la manera com foren compostos els poemes homèrics, en *The Singer of Tales* (1960).

Convé diferenciar aquest tipus de poeta-compositor, que és aquell que crea el text sencer en la seva forma originària, de l'interpret-adaptador, el qual també participa en la configuració del text, ja que, en el moment que canta o recita la composició que algú altre ha creat, sovint la modifica, voluntàriament o involuntàriament, tot adaptant-la a la seva sensibilitat o a les expectatives del seu auditori. Fins ara mateix, qui més qui manco ha estat intèrpret, cum-alre-no ocasional o afeccionat, ja que tothom, amb molts o amb pocs dots, ha cantat cançons tradicionals. Però hi ha hagut també intèrprets professionals, com els *joglars* medievals, que, a diferència dels poetes orals tradicionals, no solien ser analfabets i, freqüentment, s'ajudaven de qualche manuscrit per memoritzar les composicions del seu repertori, el qual no només era format per textos de composició oral, com les cançons de gesta, sinó també de composició escrita. Uns altres divulgadors ambulants de literatura eren els *cecs* mendicants, que havien existit des de temps molt remots, arreu del món, i que, a més de cantar cançons d'altri, alienes, de caràcter narratiu, van ser, a partir del segle XVI i fins al segle XX, venedors de fulls i plec solts. Els *col·loquiers* valencians dels segles XVIII i XIX i les primeres dècades del s. XX eren també uns intèrprets professionals, especialitzats en la recitació rimada de romanços i col·loquis. De manera excepcional, un joglar, un cec mendicant o un col·loquier podia haver compost qualcuna de les peces que interpretava; però l'activitat que els definia a tots tres era la de transmissors orals de la literatura i no la de compositors.

Una mica d'història

Els poetes orals devien aparèixer durant la prehistòria i des de llavors han existit sense solució de continuïtat, fins als nostres dies. Alguns dels pastors que protagonitzen els *Idil·lis* de Teòcrit (Siracussa, 300-250 a. C.) i les *Èglogues* de Virgili (Màntua, 70 a. C. - Brindisi, 19 a. C.) ho són. De manera que es pot afirmar que en català són tan antics com la mateixa llengua, encara que no tinguem cap

notícia clara sobre la seva activitat fins al s. XVI, quan a l'Urgell n'hi ha un de documentat que, de nit, canta vint-i-dues corrandes a una dama per encàrrec del galant que la festeja. De fet, no és fins als segles XVIII, XIX i XX que n'hi ha d'identificats amb nom, llinatges i malnom, dades biogràfiques més o manco precises o obres atribuïdes. Els més coneguts són els glosadors i les glosadores de ses Illes. Per citar-ne els més antics i famosos, esmentarem els mallorquins Miquel Socias de Tagamanent i Sebastià Gelabert, més conegut per «en Tià de sa Real», i el ciutadellenc Josep Vivó, glosador mític, tots tres van viure al s. XVIII. Dels segles següents se'n coneixen més de dos centenars, encara que la seva identitat solia ser ignorada per les classes dirigents. I cal tenir en compte que els que coneixem són només una petita mostra dels milers que n'hi ha haguts al llarg de la història de la nostra llengua, ja que qualsevol composició oral té un autor individual que li va donar la forma que hauria tingut abans que intèrprets individuals hi poguessin introduir modificacions.

La teoria romàntica segons la qual el poble hauria creat col·lectivament la literatura oral tradicional ja s'ha fet vella, però aquesta és la idea que trobam en Francesc d'Albranca, qui va presentar el seu treball al concurs de l'Ateneu de Maó sota el lema «Es poble autor» i que al prefaci del seu *Folklore menorquí. De la Pagesia*, escriu:

El Poble és el primer autor de faules; com ho és dels refranys, que, al cap i a la fi, no són més que faules breus, proposicions concretes a la sola deducció o sentència final; com ho és dels coberbos i rondalles; com ho és dels cants i endevinalles; perquè el Poble, com l'home, té un poc (o un molt) de filòsof, músic, metge, poeta... i foll.

I cada poble... i Menorca, té els seus refranys i faules, i els seus cants i coberbos; si uns s'obliden, altres en neixen, i molts nascuts Déu sap quan, no s'oblidaran mai.

D'aquests rajolins de la intel·ligència de la terra, són els que aquí vénen apuntats, vulgars a tota l'illa, comuns particularment a la pagesia, que els retreu i aplica per poc que la conversa hi tregui.

Per això, com a relíquies de l'antigor, els he anat estojant dins l'armariet de la família, de la família de Menorca pagesa. «Escriu-los — em vaig dir —; tal vegada no els sentiràs mai més; replega'ls per un sí a cas...»

...Aquesta, doncs, teoria romàntica ja fa temps que ha estat refutada.⁸ Si aquesta literatura és anònima gairebé en la seva totalitat, açò es deu al fet que, encara que el poble convivia amb aquests artistes, els admirava, requerís freqüentment els seus serveis i assimilava una part important de la seva obra, ben prest deixava d'associar el nom del creador als textos adoptats. Només excepcionalment se'n recorden els noms. O sigui que, més enllà del moment en què les cantava o recitava, l'artista popular, en general, no lluitava pel *copy right* ni pels seus drets d'autor. D'altra banda, quan el públic donava l'aprovació a una composició i l'assimilava com a un element més del patrimoni comú, passava a considerar-lo com a cosa pròpia. (Exemples: *Cançó de sa Monja per Força, els Romanços, S'estrella de sauba, «Diuen que sa pena mata...»*).

Extracció social i sexe dels glosadors

L'extracció social dels glosadors és humilíssima, com el públic al qual habitualment s'adrecen. Entre ells hi ha tota mena de jornalers, missatges, pagesos, araders, ferrers, pescadors, moliners, carreters; excepcionalment hi pot haver qualche lletraferit (Antoni Febrer i Cardona,⁹ Bernat Fàbregues, Pere Ballester, Llorenç Moyà, etc.), que no fa al cas. Els més pobres devien aspirar a una certa professionalització i per açò són els que millor coneixem:¹⁰

8. Vid. Xavier MOLL CAMPS. «Notes per a una definició de la cançó popular». *Publicacions des Born*, 10 (2002), p. 29-36.

9. Maria PAREDES BAULIDA. «L'il·lustrat Antoni Febrer i Cardona davant la poesia popular». Conf. al Cercle Artístic dins el cicle: *Cultura Popular a la Mediterrània*, 7 d'abril de 2002. A. Febrer i Cardona conreà la glosa com a forma estròfica en les seves composicions: «Gloses sobre los abusos de la Moda» (1801), «Gloses del Fill Pròdig» (1803); «Glosat sobre les principals festes de l'any» (1815). Opina M. Paredes que A. Febrer i Cardona potser no sols feia creació, sinó recreació, versions i adaptacions d'altres glosats («Caçada de la serp per la Mola de Maó»). Els glosats interessaven l'il·lustrat maonès tant pels seus temes com per la bona entrada que la glosa tenia entre les classes populars.

10. Glosadors antics del temps vell, en coneixem bastants per Bernat Fàbregues, en s'obra que va fer *Biblioteca de escriptors menorquines*, p. 313-319 i que posarem ara, segons nota que nos ha donat es bon amic menorquinista, don Manolo

Mestre Josep Vivó va viure a Ciutadella del segle XVIII i a Ciutadella va acabar els seus dies, després de la malaltia de tremolor, avui en diríem Parkinson, com a pobre de solemnitat; per açò cada any, essent ja gran, feia d'Apòstol en es Lavatori del Dijous Sant a la Catedral. Després els donaven un bon dinar i una prenda de vestir. Aquell any ell demanà que li donassin, si podia ser, un sau, ja que no en tenia, i després de fer d'Apòstol, com li diguessin: Hala, Vivó; mos has de fer una glosa. Va fer aquesta que encara la recorden: *-Es Dijous Sant de la Cena / Crist sacrificà un anyell, / i noltros an aquest pagell, / li hem cruixida s'esquena. / Un sau nou i panxa plena, / i cada dia vingúés Ell!*

Lafuente Vanrell. També ne trobareu al *Die Balearen*, de l'Arxiduc Carles Salvador d'Àustria. Vid. també MERCADAL BAGUR, Deseado. «Notes de Folklore Menorquí: Gloses i glosadors». *Revista de Menorca*, II Semestre, 1973 (Maó), Any LXIV - Séptima época, p. 190-208.

Recol·lectors de Gloses: Francesc d'Albranca; Llorenç Lafuente; Mn. Antoni Orfila («Fila-Or») a la Pàgina Menorquina d'*El Bien Público* (1927-1936). Heus-ne aquí una nòmina per poblacions:

CIUTADELLA: «La gran fama de mestre Josep Vivó eclipsa tots els altres ciutadellencs...»

FERRERIES: L'amo de son Mercer, L'amo en Biel de Biniatrum i l'amo de Calafi...

ES MIGJORN GRAN: L'amo en Bep...

ES MERCADAL: en Joan Al·lès, en Servera, en Rosselló...

ALAIOR: Es Sastret, en Sebastià Alzina, en Cosme, en Jaume de Torrauba, en Ramonet Pons, en Llorençet, en Roig de Rafal, es Tord, en Bep de son Pons, en Llepa, en Bartomeu Fiol i Xemenes (Es Sereno), l'Amo en Miquel de s'Estància de son Putxet...

SANT CLIMENT: n'Ametller.

LLUCMAÇANES: en Borràs.

SANT LLUÍS: En Bep Gornés de s'Ullastrar, en Toni Pons (Es Curro) de Torret, en Gomileta, en Bep Roig, en Biel Coll, en Mateu de Binifadet, en Diego Gornés, en Joan s'Hortolà, en Guillem de Torelló, en Toni Sintes i Sintes de sa Torre de Torret de sa Talaia.

MAÓ: En Pere Vell de Llibertó, La verònica, en Marc d'es Rafal, en Rexach («Manxa»), en Pere Pauleta, en Mascaró, n'Elionor, en Sonerossa, en Climent, es Llimac, en Bià es Cego, en Llorenç de Son Pons, es Castanyol, el Toro, en Toni Seny, en Barato, n'Albertí, en Tudurí, en Petrus, Mestre Martí Magre, en Suaus, en Llorenç Carreras de Cotainet, en Sebastià Porreta, en Tòfol Banya i en Xec d'Alfavaret.

En **Joan Gomila i Olives**, En GOMILETA (Sant Lluís, †1917 als 77 anys). Jornaler. Va passar sa vida de missatge. Bon humor. Solia fer riure per la manera de cantar ses gloses i per les sortides que tenia posava en un compromís els seus companys glosadors. No sabia de lletra, però no tenia *cap pèl de tonto*: *—Aquí amb es salessians, / quan jo era al·lot, què t'hi poses / que vaig aprendre ses coses / que han d'aprendre es bons infants? / però pes qui eren perfants / no era allò un camí de roses, / I ara vos ho dic en gloses: / noltros érem es bergants!*

En **Joan Tudurí** (a) «n'Alianor» (o sigui, n'Elionor, pel nom de sa mare). Vivía amb sa mare al carrer de sant Guillem, de Maó. Quan sa mare es va morir, ell va començar a anar d'«Herodes a Pilat», i va acabar a l'Hospital, quasi cec. Moltes de les seves gloses fan al·lusió a les vagues i conflictes socials tan freqüents cap a la segona i tercera dècades d'aquest segle. Solia parlar en els mítings obreristes i reclamava justícia social i que els rics donassin als pobres. També feia imprimir les seves gloses i les venia pels carrers. L'orgull de classe li'n feia acabar una així, amb el millor estil de don Juan Tenorio:¹¹ *—A ningú deman perdó / perquè crec que açò és així; / jo me dic Joan Tudurí / i som nascut a Maó, / i es qui vulgui res de mi / aquí té sa direcció.*

L'amo en **Pere Vell de Llibertó Nou** (maonès), pagès d'ofici, abans havia estat ramer. Amb açò de ses amitges¹² al camp, sa senyora d'es lloc mai no en tenia prou amb lo que li duia l'amo, com a amitger seu: *—De formatge en faig sa lliura / i ni mantega ni brossat, / que estar en aquesta heradat / fa poques ganes de riure. / Si tot en ple no hi puc viure, / què és que he de fer amb sa meitat?*

En **Llorenç Pons Sintes**, «En Barato» (nat a Sant Lluís i mort a Maó el gener de 1970) i en **Josep Reixart i Mora** venien fulls de glosats pel carrer...¹³ [Vegeu Apèndix II].

11. «En Roma a mi apuesta fiel, / fijé, entre hostile y amorio, / en mi puerta este cartel: / “Aquí está don Juan Tenorio / para quien quiera algo de él”».

12. Lamitgeria és una forma contractual d'exploació agrària en què els fruits es reparteixen per meitat entre el cultivador i el propietari.

13. Els mateixos glosadors venien petits fulls editats amb glosats a 2 cèntims.

Molts eren analfabets, almanco fins a temps relativament molt pròxims. Eren de procedència rural en la seva gran majoria (2/3 parts) i també en la seva immensa majoria eren homes. De dones poques n'hi havia, perquè açò de glosar en determinats ambients no es devia veure gens bé. Però evidentment la capacitat d'enversar o de confegir mots estava igualment estesa entre homes i dones. (Record, per exemple, na Margalida Pons Mascaró, de Sant Lluís; a Mallorca són famoses Madò Buades i na Joana Cartera...). Passava que, com ja he dit, l'home es professionalitzava més fàcilment, mentre que la dona no tenia accés a certes parcel·les de professionalització reservades només a ell i estava sotmesa a pressions familiars i socials que li feien més difícil transcendir.

Formació

No rebien, per suposat, cap mena de formació organitzada, sinó que aprenien bàsicament per imitació, de manera informal i personal. Des d'infants, assimilaven —en general, de forma inconscient— les convencions temàtiques i formals del seu art, escoltant compositors experimentats i intèrprets. Així mateix, amb freqüència, el neòfit comptava amb el model, l'estímul i els consells de qualche parent, o d'algun glosador local que li transmetia el seu art; i sí, certament açò implica una forma deliberada d'aprenentatge. De fet, en açò del glosat hi ha bastants casos de fills que han seguit l'estela dels pares, i fins i tot dels avis. Qui no recorda, per exemple, el cas de na Vivona en la cèlebre resposta que va donar a aquell glosador mallorquí arribat a Ciutadella per a reptar son pare a un glosat: *—Vós que en sou sa seva fia / de Mestre Josep Vivó, / aquell qui té tremolor / i quan dorm sempre somia?* La rèplica de na Paula Vivó i Miret és molt coneguda: *— Si el pobre té tremolor, / ell no se l'ha elcasionat, / ni desitja tenir-ló: / és Déu es qui li ha enviat. / Mon pare és mestre Vivó, / homo molt anomenat: / moltes voltes s'ha provat / amb glosadors de Maó; / vós ho pensau fer millor... / massa us veig desmanyutat. [...] // I sí que en som sa seua fia / per defensar-lo si perd: / que en sap més ell quan somia / que vós quan estau despert.*

Sa soca dels ametlers sembla que també ha donat bons glosadors: pare i fill Miquel Ametlers (que ha fundat l'escola Soca de Mots, junt amb altres).

Sembla, doncs, que de molt prest, essent encara infants, ja començaven a cantar qualche glosa de collita pròpia i que, quan eren adolescents ja n'hi havia que s'atrevien a comparèixer a glosats i feien fins i tot cançons de picat sense empegueir-se'n. Però crec que, més enllà de qualitats innates i de motivacions diverses, es pot dir que, de glosar, se n'aprèn glosant. Ningú, però, per ara, pot viure exclusivament de les gloses i, tanmateix, la fama dels glosadors menorquins actuals s'ha estesa arreu del «món mundial». En Miquel i n'Esteve fan «classes» a la Universitat Catalana d'Estiu a Prada i darrerament es glosat menorquí surt per televisió. No obstant açò, tots els glosadors d'en primer actuaven sense obtenir cap recompensa econòmica, sinó bàsicament per sentit lúdic. En temps més recents s'observa una certa semiprofessionalització, que no sempre es tradueix, ai las!, en doblers, sinó en reconeixement social i altres vegades en espècie o sota la forma d'hospitalitat generosa. Als glosadors, se'ls sol·licitava i se'ls sol·licita encara, per amenitzar vetlades, festes populars, celebracions, matances de porc i altres moments de lleure. De vegades, cantaven en tavernes i altres centres populars de reunió; competien públicament amb altres glosadors; cantaven també per encàrrec; i, a més, per pròpia iniciativa practicaven en qualsevol ocasió que es presentàs, sense esperar cap altra recompensa que el plaer que allò els proporcionava i el respecte a què es feien mereixedors. A diferència dels joglars medievals, duien una vida sedentària, però sovint eren requerits en actes puntuals per exercir en altres poblacions, dins una àrea relativament reduïda.

La capacitat d'expressar-se posant els seus pensaments dins motlos o esquemes mètrics populars els facultava, en principi, per compondre qualsevol gènere tradicional que fos en vers: cançons curtes, gloses, endevinalles; cançons llargues, com planys funeraris, balades èpico-líriques, codolades i poemes narratius sobre esdeveniments locals; sermons burlescos; col·loquis; i peces de teatre (com fou el cas del mallorquí Tià de sa Real). Només els gèneres en prosa, com la facècia, la llegenda, el cas o succeït o les rondalles, són del domini d'un altre tipus d'artista popular: el narrador oral tradicional en prosa — com l'amo en Joan de s'Aranjassa (ACS) —, però que avui no hem pres en consideració.

Classificació

Pel que fa al moment de la composició, n'hi ha de dues classes. Els improvisadors, capaços de compondre el text en el moment de recitar-lo o de cantar-lo davant el seu públic, i els glosadors de posat o reflexius, que necessiten preparar el text prèviament i memoritzar-lo abans d'interpretar-lo ells mateixos, d'ensenyar-lo a qualcú perquè l'interpreti o de dictar-lo a qualche copista. Els primers són capaços d'improvisar una cançó en el moment i el lloc en què es produeix l'encàrrec o l'incident que la motiva:

- *Toni Andreu, que et vols llogar / i seràs es meu missatge? / Et daré herba i farratge / com a saltre bestiar. / I en haver d'anar a llaurar, / tindràs a plenti¹⁴ coratge.*
– Resposta. – *Molt m'agrada es conversar / i dir qualche paraula bona. / A s'herba, deixau-la estar; / la podeu donar a madona, / així tindreu vaca bona / en haver de formatjar.*

Diuen d'en Rexart i Mora que un dia a un capellà li va demanar una glosa, i Mestre Bep Manxa li va dir aquesta: –*Es glosar a un sacerdot / enmig des carrer no hi treu, / perquè ell ben menja i beu / i un qui fa feina no bo pot / i guanya qualche durot / predicant lo que no creu.* (Diuen que aquell dia Mestre Bep duia *es débels*, perquè no tenia cap cèntim i no havia dinat).

Aquests glosadors repentistes estaven i sempre han d'estar en condicions d'enfrontar-se amb altres poetes com ells dialogant en vers, interpellant o responent...

Conten d'en BEP GORNÉS, glosador lluisser, maleït i enfadós, que un mallorquí que comprava bestiar el va reptar en broma i li va dir:

- – *Un dia vaig anar a Roma / i no sé si hi tornaré; / i ara m'heu de dir: Maboma / i quins miracles va fer?*
– La resposta és tot un esbruf: – *Lo que és açò p'en Gornés / és molt bo de decidir: / va cagar i va fugir / i vós fareu lo mateix!*

14. Anglesisme menorquí 'ple, abundant'.

- Amb en BIÀ ES CEGO, de Maó, ja va trobar sabata per al seu peu:
B. Gornés.— *Jo sé escriure sense tinta; / sé fer contes sens nombrar; / sé pentinar sense pinta; / sense raor sé afaitar; / i és una cosa distinta / de lo que pensa en Bià.*
– Bià.— *D'escriure mai n'has sabut / ni comptes ara ni mai; / per afaitar ets un bavai / i per pentinar ets un brut... / Llabor que tens un treball / que toques de poc agut.*
- En RAMONET PONS, d'Alaior, va demostrar tenir consciència social —els marxistes en dirien «consciència de classe»— quan passant per un camí veu un pagès, càvec en mà en el pic del sol, i li envela: *–Tot lo dia ets an es sol / amb es càvec en sa mà / i passes tanta pena i dol / per guanyar-tè un tros de pa... / En canvi, es senyor d'es lloc / està ben assegurat, / en s'hivern devora es foc / i en s'estiu ben ventilat.*
- Un senyor que passejava amb es Rector de Santa Eulàlia li va demanar una glosa, i en Ramonet els va dir: *–Sant Pere anava descalç, / vestit amb senzilles robes, / ell feia almoina an es pobres / i visitava es malalts. / I si a ell voleu ser iguals, / beu de repartir ses sobres.*
–Vostès, per fer un sermó, / tenen un llibre davant, / giren fulls de tant en tant / i trien lo bo i millor; / jo que som un ignorant / ho agaf a bulto major.
- *–Vòltros, predicant mos deis / que dins s'Evangeli es troba / que qui fa almoina a un pobre / an es mateix Cristo ho feis; / però açò vòltros no ho creis / perquè no ho posau en obra.*
- En BARTOMEU ES SASTRET, d'Alaior. Un any, el dia de sant Bartomeu, va entrar a Ca'l Bon Jesús (el bar que hi havia i encara hi ha al poble amb aquest nom tan curiós), com cada vespre hi anava a jugar a truc. Els amics, que sempre el cridaven per «Sastret», aquell vespre el van saludar: *–Hola, Bartomeu, ell que no fas festa avui? Immediatament la resposta: –Tot l'any me deis «es Sastret» / i just avui Bartomeu / És un sant que no conec / i en dubt, que aquest sigui es meu: / que begui qui tengui set / i pagui cada u lo seu!*

- Un altre conegut glosador alaiorenc va ser en LLEPA (era un mal nom). Va viure molts anys a Maó. Un dia que pescava llisses devora es Vapor, va passar per allà «en Morro Taiat» i se'n va voler enriure: *–Que llepen, es peixos?, que llepen?* En Llepa contesta açò: *–Tu te creus esser molt llest / i parles amb serietat; / però jo trob que és massa prest / i vas molt equivocat. / Com vols que llepi cap peix / si tenen en morro taiat?*
Per cert que d'en Llepa, es corria aquesta: *–En Llepès i en Llapès / tots dos fan baiüls. / En Llapès fa tapes / i en Llepès es culs.* (Vet aquí un calambur!).

Ja em perdonaran si els vaig destorbant massa. Però no m'estic de referir-los alguns exemples més d'aquest procediment repentista «pregunta – resposta», que posava a prova els bons glosadors:

–Los grans doctes se n'admiren,
s'homo més llest s'hi confon.
Digau-me on era, on
Que tots ets ases del món
Bramaven i se sentien?

–Aquesta sabiduria
Confon qualsevol missèr:
dalt sa barca de Noè,
perquè un de tot sol n'hi havia.

–Tu que ensenyes lletra fina
o fas de filòsof nou,
me vols dir, en una hora, es sol
quantas de llegües camina?

–Lo que em véns a demanar,
punt per punt jo t'ho diré;
però m'has de dir primer,
sa lluna, a's mes de gener,
quantas passes sol donar?

–Saps que em va dir en Jordi Mas,
després que les va comptar?
Que tantes n'hi va trobar
com grans d'arena hi ha en mar.
I si d'ell no et vols fiar,
vés-hi i les comptaràs!

–No és infant que s'alletava,
quina cosa és sa mateixa (sia aqueixa)
que abans de sa mare néixer,
es seu fill fuig i la deixa
per por de quedar sorprès?

–Em vols dir tu, feligrès,
ni cap torrent, ni cap gorg;
açò me pareix un corc
qui habita dins una fava.

–Digau-me, mestre Magí,
vós qui sou picapedrer,
ses pedres que han de mester
per fer s'Arc de Sant Martí?

–Jesucrist morí en la creu,
i jo en sé s'hora i es dia
i no sé tal porqueria,
però poc me costaria
escorxar-te i sebre-ho.

–Escoltau-me, mestre Pau,
(Mestre Josep escoltau),
vós qui sou un homo entès:
quan vos donen un no-res,
per quin cap vós l'agafau?

–No res no té per on prendre
ni cap per on agafar;
no res no se pot donar
ni se pot comprar ni vendre.

–Moltes coses se confonen
i tot per no entendre-lès:
quan me donen un no res
l'agaf pes cap que me'l donen.

Rèpliques d'*es Sastret* d'Alaior:

–Em pregunta un innocent
de cosa que no existeix,
i jamai no pot ser entès
es qui no té enteniment:
solec agafar un no res
així com tu agafes vent.

–Primer han de tenir bon cap
i venir de bona pasta:
una sola pedra basta
si arriba de cap a cap.

–Tu qui fas de primatxer,
i pretens fent fantasies,
què va que no me diries
un ase quants d'ossos té?

–Com jo parl amb un bandua
no solec ser-ne cortès,
ell sí me dóna un no res
El prendré per onsevua.

Aquest de mi vol fer bulla
perquè ha vist que som pagès:
quan me donen un no-res
Jo l'agaf per onsevulla.

–En valer-te de s'oferta
aprofita s'ocasió:
lo que se sol fer millor
és 'gafar-lo amb sa mà oberta.

Així doncs, la promptitud en la improvisació i l'enginy eren les qualitats que la gent més admirava. Ara bé: de la mateixa manera que la improvisació no és absoluta en el cas dels textos composts simultàniament a la seva interpretació, tampoc no ho és, absoluta, la memorització dels textos que s'han compost prèviament. Quan el poeta canta o recita els textos que ja té preparats, generalment es veu obligat, sobretot en els poemes més llargs, a realitzar una certa labor de

recomposició que suplesqui les inevitables falles de la memòria. Tant els improvisadors com els reflexius fan servir fórmules, expressions formulàries i temes tradicionals; i, a vegades, repeteixen, literalment o quasi literalment, versos o mots, i fins estrofes senceres, que procedeixen de textos preexistents, ja siguin propis o d'altri; i açò no vol dir que no puguin ser considerats els creadors de la glosa en el seu conjunt o que aquesta no sigui improvisada. Emprar aquests materials prefabricats és cosa que ve determinada per la naturalesa de la poesia oral i, en el cas de la improvisació, és del tot obligat a causa de la rapidesa de la composició (vid. *supra*).

El poeta oral tradicional és portador i creador de tradició. De vegades crea peces noves a partir de materials tradicionals i d'altres recrea o recompon textos preexistents adaptant-los a unes circumstàncies noves o a la sensibilitat del moment. I encara que no cerqui originalitats i que moltes vegades canti en nom de tots (...*jo be cantat en nom vostro / la vostra veu és la mia...*) i no desitgi altra cosa que donar expressió a la visió del món i als sentiments de col·lectivitat de la qual és membre, pot imposar un estil personal, uns sentiments personals i una visió personal del món a la seva obra. La tradició oral és molt conservadora, però no impedeix que la creativitat individual s'hi manifesti. Estaríem tots d'acord ab aquest *dictum* d'en TONI «SENY»? Diu el glosador maonès que *El món és una campana / de ses més grosses que hi ha; / i també és una romana / molt mala d'anivellar: / qui no té sempre demana, / i es qui té no vol donar*.

Avui en dia encara hi ha, per a sort nostra, bons glosadors a Menorca i a ses Illes. Es pot dir que aquest àmbit de creativitat artística no ha desaparegut, però la generalització de l'escriptura i l'omnipresència dels poderosos mitjans de comunicació li han llevat la importància i les funcions que antany havia tingut en el seu afany de deixar testimoniatge, d'expressar realitats, d'interpretar el món... Enfront de la mort i el silenci, el poeta representava la memòria i la veu. No es pot fer poesia d'allò que no s'ha viscut; en aquest sentit, poesia és coneixement. No es pot fer poesia si no s'estima i es coneix en profunditat els recursos de l'idioma: en manejar les paraules, les paraules et fan dir coses també, i es tracta d'establir una sintonia entre allò que tu vols dir i allò que les paraules diuen, la qual cosa implica una operació expressiva i un acte de coneixement.

No hi ha dubte que en la part d'espectacle que els glosats solen tenir, la llenca més grossa se l'enduen els glosadors que fan picat. Agradà a la gent veure com dos o més glosadors es diuen el nom del porc o es treuen *sa camisa d'es batiar*:

Però el combat de poetes és quelcom molt antic. Tan antic que en tenim una mostra de gairebé 3.000 anys enrere.

Un dels glosats més antics

Creien en temps antics que Homer i Hesíode eren contemporanis, conclusió que fa bona la crítica moderna en situar tots dos autors al segle VIII a. de JC. Aquest paral·lelisme cronològic, remarcat pel fet que hi ha algunes coincidències literàries entre tots dos, que suposen una certa influència d'Homer sobre Hesíode, es va anar perfilant i concretant de manera abusiva fins a posar ambdós poetes un front a l'altre en un duel literari molt curiós i en certa manera molt instructiu, que es conta amb gran riquesa de detalls en el *Certamen d'Homer i Hesíode*, atribuït a Alcimedant, retòric i sofista del s. IV a. JC. Aquest autor dóna notícies certes sobre els orígens d'Hesíode i altres declaradament fabuloses sobre els orígens d'Homer, i fa que tots dos es trobin a unes festes que es van fer a la cort del rei de Calcis. Els van instar a competir en un combat d'acudits (agudeses, subtileses i intel·ligència), perquè es diu que Homer es veu empès a contestar de manera breu i brillant a preguntes de tota casta que li fa n'Hesíode, i els dos poetes s'han de cenyir al metre, o sigui, a estrictes formes mètriques.

Refereix Martí de Riquer aquesta notícia en el volum I p. 23, de la *Historia de la Literatura Universal*,¹⁵ i afegeix que es tracta d'un tipus de competició molt arrelat a ben diferents cultures. L'enregistram en el debat provençal, per exemple, i en l'actualitat en els cants de desafiament que es solen fer a festes populars, per exemple —diu Riquer— a l'illa de Mallorca, on algú (un pagès —diu l'erudit filòleg—) proposa un enigma o una qüestió a un altre, en vers, i el seu adversari ha de respondre immediatament amb enginy i moltes vegades amb el mateix estrofisme i rimes que els de la pregunta. El *Certamen*

15. Riquer y Valverde. *La literatura antigua en griego y en latín*. Barcelona: Planeta, 1984.

d'Homer i Hesíode és una antiga mostra d'aquest costum. I en aquest certamen, on curiosament Hesíode mai no és interrogat, Homer li'n contesta les preguntes d'acord amb el seny i els principis ètics. Acaba Martí de Riquer explicant que al final d'aquest joc, encara que els assistents van reclamar la corona del premi per a Homer, el rei de Calcis va ordenar que cadascun recitàs el millor dels seus poemes. Hesíode va escollir un fragment d'*Els treballs i els dies* i Homer un altre del cant tretzè de *La Ilíada*; i quan els dos poetes van haver acabat i gent aplaudia Homer, convençuda que havia estat el millor, el rei, en canvi, «va posar la corona a Hesíode tot al·legant que era just que guanyàs aquell que convidava a l'agricultura i a la pau, i no el qui descrivia combats i matances».

El veredictes no pot ser més significatiu: el públic es decanta pel cant bel·licós i militar que celebra fetes del passat quasi mítiques, i el prudent governant s'inclina cap a allò que incita al conreu del camp i al manteniment de la pau.

* * *

Ja és hora de cloure. Prest farà cosa de 30 anys, un servidor estava en la confiança que les persones de la meua generació teníem, de Menorca estant, una mena de missió històrica. Després de dècades de franquisme i el seu corol·lari (marginació de la llengua catalana, provincianisme, menyspreu cap a les formes d'expressió cultural popular i banalització del folklore...) havíem de deixondir de bell nou allò que no s'havia mort i refer allò que la dictadura havia maldat d'enderrocar. Aleshores llegíem Gramsci i, per ell, estàvem convençuts que el nostre esforç s'havia d'encaminar a fer de la política una democràcia; i una democràcia, si ho és de veritat, és una ètica —eren els moments incipients i il·lusionats de la Transició— i aspiràvem a una cultura que no fos mera acumulació de coneixements, sinó que fos una eina de crítica social i un instrument de reforma moral de la societat. Ens seduïa la lluita per l'hegemonia cultural, camp de batalla on es decidien (i es decideixen, és clar!) els comportaments de les persones i base prèvia de qualsevol possible èxit electoral. Es diu prest açò que volíem! Havíem sentit allò, que calia al pessimisme de la raó contraposar l'optimisme de la voluntat; per això, amb més voluntat que raó un dia ens vam enderiar que havíem de tornar a treure el glosat al

carrer, als àmbits públics on feia molt de temps que no es sentia. Pocs glosadors que hi havia, en general ja eren grans i els feia vessa, peresa, sortir a la palestra pública més enllà de les trobades reduïdes. Els vam anar a veure; vam descobrir aquell jove de veu potent i acudit que vola, que és en Miquel Ametller, també fill de glosador, i n'Esteve Barceló, més llest que una centella. Amb ells, i amb en Toni Pons, sonador i folklorista, fill del recordat arxiver municipal de Ciutadella en Josep Pons Lluch, vam anar a veure un i altre: en Biel Cardona *s'Arader*, de Maó; en Llorenç Janer, de Ferreries; en Llorenç Pons «*Vivetes*», d'Alaior; en Josep Triay, migjorner, i aquell ciutadellenc Antoni Olives, l'amo de Son Mascaró, inoblidables. He dit que aquells joves de fa trenta anys, i aquí no puc oblidar els amics en Gustau Juan Benejam i en Josep Portella Coll, actuàvem amb molta voluntat, però potser amb no gaire seny; perquè no em negaran vostès que va ser una imprudència sobirana pujar dalt un entaulat a la Plaça Nova de Ciutadella, un dissabte vespre, davant un públic nombrós, per posar-nos a glosar amb aquells personatges. I és que els havíem convençuts que havien de tornar a fer sentir l'expressió de cultura oral més genuïna de la nostra terra: el glosat. Aquell acte s'emmarcava en el *Congrés de Cultura Catalana*; era, doncs, a finals d'estiu de l'any 1976. Amb la distància dels anys, puc confessar que aquell va ser per a mi un dels actes de militància cultural més difícils. Maldàvem, a força de pensar-hi, de fer una glosa eixerida, quan l'amo de son Mascaró tan prest es ficava amb els cabells llargs i la barba que dúiem, i amb l'espurna d'ironia que el caracteritzava ens tractava d'apòstols..., però primerencs, rebordonits. I a la vista del nostre incipient i ridicleu aspecte de lletraferits ens enflocava aquells mots definitius: *—Els poetes naturals, / no n'hem de mester, de lletra, / per clavar-los sa xaveta / an ets artificials*. En fi, crec que encara vam tenir coratge de sortir a glosar una altra vegada amb en Josep Triay, més endavant, en el marc de la *Primera Trobada de Cultura Popular*, que es va muntar en homenatge a Josep Vivó. De llavors ençà, en Miquel Ametller,¹⁶ en Toni Pons, n'Esteve Barceló

16. A en Miquel Ametller li vaig dedicar aquesta modesta glosa : *Hem d'agrair an en Miquel, / que «Soca de mots» va fer / i d'es seu bon Ametler / —un arbre que no fa mel, / però que alimenta bé—, / partint d'una bona arrel, / doni a's glosat d'en primer / continuació fidel / per a un futur vertader. / Qui, com ell, tant mèrit té, / pot ser que al món trobi fel, / però a la llarga jo sé / que Déu li pagarà al Cel...* (3 de setembre de 2003).

i qualcú més que em dec deixar, i que em perdoni, han fet a Menorca una tasca d'enorme importància i mèrit. Els seus glosats es compten ja per centenars, la gent els segueix amb entusiasme i, molt important també, han fet escola (de fet, tenen una societat formada que es diu *Soca de Mots* i ja fa tres anys seguits que fan un Taller de Glosa a la Universitat Catalana d'estiu a Prada de Conflent, allà a la Catalunya Nord, amb molt d'èxit); una escola, doncs, amb deixebles excel·lents, com són en Moisès Coll de Ferreries, na Pilar Pons i en Fonso de Sant Lluís, etc., i dels sonadors Nito Ferrer i Toni Carreras.

Bé, només volia deixar constància que a Menorca, igual que a tot arreu, els començaments de la recuperació o represa no van ser fàcils; que estaven lligats a un projecte cultural àmpliament compartit, el qual es nodria de les arrels populars i bevia en les idees democràtiques i feia de la normalització lingüística l'eix necessari.

Actualment, pels volts de sant Antoni es falla el Premi Josep Vivó, de glosa escrita, que convoca anualment el Consell Insular de Menorca. S'hi contemplen dues modalitats: l'escolar i la general. D'uns anys ençà, l'esforç d'entitats culturals (especialment, el Col·lectiu Folkloric de Ciutadella), del CIM i dels mateixos glosadors en particular, ha permès una important revifalla d'aquesta manifestació esplèndida de cultura popular. Els glosats es succeeixen setmanalment, a mig camí entre allò més autèntic i el folklore esdevingut un pèl d'espectacle, arreu de la petita geografia insular i, és clar, surten nous glosadors, que n'aprenen dels més veterans i que no desdiuen de les seves millors maneres. També tenim una associació *Soca de Mots*, que no perd ocasió de ser present a les escoles, als centres culturals, etc., per ensenyar l'art de trobar amb acudit i mots adients. En canvi, la glosa escrita no gaudeix avui del mateix favor. S'ha perdut, és cert, la capacitat comunicativa que va tenir fins a l'arribada de la societat del turisme el glosat escrit, aquells fulls de paper barat que es venien per un cèntim i que tant servien per entretenir amb històries truculentes, melodrames i fets memorables, com per fer didàctica moral i propaganda política. Per açò mateix, fa goig comprovar el bon nivell que va assolint la participació en el premi Josep Vivó.

La glosa escrita té també una presència periòdica al setmanari *Es Carrer*, on en Moisès Coll «Zès» glossa críticament l'actualitat insular en sextetes molt punyents i iròniques.

Així, doncs, amb les institucions recuperades, amb els Consells i el Govern de les Illes, s'havia de fer més camí i, per cert, que se n'ha fet. Des de llavors, molts de glosats s'han vists i sentits. Pràcticament cada setmana hi ha glosat a un poble o altre de l'illa ...I açò, aquesta continuïtat és molt important per a la nostra cultura. ...Una cultura que és feta d'unitat i de diversitat, com el glosat de les Illes, on podem sentir el cant desnú i incisiu de la glosa mallorquina, la tonada de guitarra fent *ses porgues* al més melodiós glosat menorquí i la poesia oral eivissenca tant sia amb aires corrandosos, sentenciosos o desbaratats. Tres realitats diferents d'una única cultura; tres modalitats d'una sola llengua, tres visions d'un mateix món — en expressió de l'enyorat Marià Villangómez Llobet— un món català i mediterrani, esbocinat en illes:

Menorca, bocí clar i pur
de la dolça Costa Brava,
que entremig de la mar blava
la tramuntana ens va dur.

Eivissa, petit bocí,
de la terra catalana,
que arrancà la tramuntana
I enmig de la mar florí.

Mallorca, gerda conquilla
guardes de l'edèn el baume,
per l'amor del Rei En Jaume
Catalunya es va fer illa.

Vull insistir en aquest fet divers i unitari, poèticament expressat per l'eivissenc Felip Cortoys al segle XIX i pel maonès Joan Timoner Petrus abans de la Guerra Civil, perquè aquestes, la unitat i la diversitat, són — o, més ben dit, haurien de ser— les característiques de la cultura al segle XXI, com expliquen els especialistes que han fet el famós *Informe mundial de la cultura*, recentment publicat per la UNESCO.

Ja acab. Si en començar la xerrada, esmentava jo el carter de Pablo Neruda, ara ho faré amb una imitació desacomplexada a l'estil del gran autor de *Residencia en la tierra*. Vénen, doncs, ara aquests versots finals en agraït, modest, sincer...

HOMENATGE ALS GLOSADORS

Eren estranys poetes, vestien pobres, tenien
cares de pescadors i de pagesos.
Anaven als llocs per mesurades, per Nadal a matances;
davallaven a tavernes senzilles
i hi deien els seus mots plens de saviesa.
Eren els companys de poesia, els poetes populars.
Per ells i per a ells avui he empenyorat uns versos de Neruda
i els he fets meus en un poema, que ara us dic:

Poetes naturals de nostra terra,
amagats pels solcs de les tanques i cantant
per places i carrers i les voreres.
Oh, trobadors de les pletes, de les platges, dels boscos,
dels molls i els magatzems de la nostra illa:

Si l'aigua compenguéssim,
tal volta igual que l'aigua cantaríem.
Si les pedres diguessin el seu plany o el seu silenci,
amb la veu vostra, companys, segur que parlarien.

Sou tan nombrosos com les arrels dels camps.
En l'antic cor del poble vàreu néixer
i d'allà arriba la vostra veu senzilla.

Teniu la jerarquia del silenciós
cànter d'argila perdut pels racons, que tan prest canta
com es desborda
i és sincer el seu cant:
només és aigua i terra, terra i aigua.

Així també voldria que fossin els meus versos,
que duguessin terra i aigua, fertilitat i cànctics a tothom.

Per açò, poetes del meu poble, vos saluda
l'antiga llum que brolla de la terra,

el fil etern amb què s'ajunten poble i poesia.
Que mai no es talli aquest vell fil de pedra,
que ens arriba de tan enfora com
la memòria dels homes!

Va veure, amb els ulls clucs dels grans profetes,
néixer l'esvalotada primavera, la societat humana,
la besada primerenca; i en la guerra,
cantà damunt la sang.
Allà, en primer, ja hi éreu:
Homer, de nom, Virgili, o bé
nomien Tòfol o Tomeu, Aina, Miquel, Joan o Àgueda.

Allà ja alçàveu un vol blau,
éreu la pau: un blanc colom, la branca
de l'arbre, d'olivera,
i la continuïtat de la bellesa més polida.

Va passar el temps i els vaig trobar
per totes les contrades,
cantant entre el bestiar i els núvols,
en les celebracions festives,
relatant les penes dels més pobres,
van sostenir damunt de llurs cançons molts de somriures,
van fuetejar l'explotació i els seus botxins
amb conya marinera,
van dir la dura vida
dels pagesos, dels soldats, dels pescadors,
de gent humil, de gent senzilla.

Ells, els poetes del poble, amb guitarra escardada
i ulls de pou profund que coneixien prou la vida,
ells van aixecar amb el seu cant ramells de roses
que mostraven arreu perquè volien
que es sabés que la vida no serà sempre trista.

Glosadors, poetes tan
humilment orgullosos,

a través de la història i els seus revessos;
a través de la pau i de la guerra,
de la nit i l'aurora,
vosaltres sou els teixidors i els dipositaris de la Poesia.

I ara, aquí, també a Menorca,
hi ha el tresor, hi ha el cristall
de la nostra catalana llengua
en el silenci brau dels penyals tan asprívols,
en el cel serè o adés tramuntanal de l'illa,
en la innocència astuta de qui la sap molt llarga
i en la guitarra sonadora
contra la dissort i l'infortuni.
I la mà solidària en el camí, i la paraula,
repetida en els versos i transmesa en els altres,
els mots de pedra i aigua entre les soques,
la rapsòdia del vent,
la veu que no reclama llibreries.

En vosaltres,
glosadors estimats,
trobarem tot allò
que han d'aprendre els vanitosos:
la veritat del poble, l'eternitat del cant.

Menorca, octubre 2006

APÈNDIX I

Nòmina de glosadors menorquins.—

- AMETLLER: Glosat sobre sa manifestació / que se va fer a Ciutadella / feta per un nou glosador / que vol salvar Macarella (novembre de 1978).
- Anònim: Caçada de la serp a la Mola de Maó el 1805). (Copiat el 15 de maig de 1898 per OLIVES, BENET). Sembla ser que aquest glosat és d'Antoni Ramis i Ramis, germà del més conegut il·lustrat

maonès Joan Ramis. Són 50 gloses menorquines de sis mots. Van ser editades el 1989 al núm. 37 — «Gloses d'en Primer (II)» — dels *Quaderns de Folklore*, que edita el Col·lectiu Folklòric de Ciutadella.

- Anònim: Glosat [escrit per un maonès en temps de la guerra amb Ciutadella per la seu episcopal (1844-1852)] sobre la Gloriosa Història de Ciutadella. *Publicacions des Born*, 2; 1997.
- Anònim: Glosat sense mala intenció (no vol dir que sia bona) o Es Ciclista en Tòfol Pistola.
- BORRÀS CASULÀ, FRANCESC: Ventades i sequedat de l'any 1829-1830. (Copiat el 14 de maig de 1898 per OLIVES, BENET).
- CARDONA Y PONS, GUILLEM: Coblas fetas sobre la vinguda de SS. MM. y Real Familia en Mahó dia 18 de setembre de 1860 per... Mahó: Imp. de J. Fábregues, 1861.
- FLAQUER, JAUME: Vull que vaja de callada... (Es troba en el darrer full del Protocol Notarial 729, de 1674).
- GORNÉS («BUFERA»), DIEGO: Glosas de sa mort que va fe en Jaume Triay (a) Mel es dia 4 de agost de 1907 á n'es poble de Mercadal.
- JOAQUÍN FRANCISCO. Glosas de la Mort y Pasió de Nostru Señor Jesucrist. (Mahón, Marzo de 1912).
- PONS i ALIMUNDO, ANTONI: Gloses escrites o copiades pel mestre sabater Antoni Pons i Alimundo (1757-1844): – Gloses sobre lo Ase que varen vendre a pès en Alayor en lo any 1828.
 - Gloses d'un ase vol disposar les sues voluntats mediant son atmm Testament.
 - Gloses de les Orgas que pacten de fer en Ferreries.
 - Gloses d'un sacerdot que prengué lo empleo de Dalmer. (deumer)
 - Gloses del Pare Netto (Autor: «home que no té nom»)
 - Gloses del Doctor des Pols.
 - Gloses del temps passat.
- REXARD y MORA, JOSEPH: Glosat Nou sobre s'emigració española a sa República Argentina (Mahó, 6 Setembre 1889). Per a més gloses seues, vid. text *supra*.
- SINTES i COLL, ANTONI (de Maó): Gloses sobre sa vida d'un homo pobre.

- TEIXIDÓ i SINTES, LLUÍS: Gloses qui tractan de l'asassinat que es va cumetre el dia 18 de Matchs de 1909, en es terme de Kouba, pruvíncie d'Alger, les quals seran divisades en tres parts. Mahó . Imprenta de Bernat Fàbregas, 1909.
- «UN AMICH»: Glusad sobre se poca fe dels cristians d'avuy dia.
- «UN FERRERIENC QUE ESTIC A'S CARRER D'ES FORN...»: Gloses en memòria d'en Carlos Pons Nadal (Carlets) mort tràgicament a ses carreres de Ciutadella a 11 de setembre de 1955,
- VILLALONGA Y PONS, LLORENÇ: Glosas sobre la Mort i Passió de Nostre Señor Jesucrist fetas per en... Mahó: Imprenta de Bernat Fàbregas, 1884.

APÈNDIX II

JOSEP REXART (Rechart/Rexach) i MORA («MANXA»).— Deseado Mercadal diu que és un «famós glosador maonès»; en canvi, Pedro Sintes Pons en un article publicat al *Menorca*, 5/6/1970, afirma que no es sap amb certesa d'on era natural; sí que es sap, però, que va morir el 22 de juny de 1915, a 73 anys [per tant, hauria nat el 1842], carrer de la Concepció, 14 a Maó. Autor de moltíssimes gloses; moltes que passen per anònimes van ser fetes per Mestre Bep Manxa, com l'anomenaven tots. En va publicar moltes a la Imprenta de Francesc Fàbregues. Entre elles,

- 1) Festividad de San Pedro. Regatas y cucañas de mar. [En castellà] (14/7/1897).
- 2) Felix arribada de Dony Rafael Prieto y Caules... (6/6/1901).
- 3) Setze mots de veritat... (1/10/1900).
- 4) Ses al·lotes menorquines... (1/10/1900).
- 5) Terrible naufragio del crucero «Reina Regente», ocurrido el 10 de marzo de 1895 [En castellà] (Sense data).
- 6) Un amor desgraciat (en dos parts) “ .
- 7) Trafagots de Carnaval “ .
- 8) Sa Píndole Republicana (en dos parts) “ .
- 9) S'estiraquebey en ses eleccions de l'any 1886.
- 10) Es Dique de Mahó (en dos parts) (Juliol de 1901).

- 11) Firas y Festes (en tres parts. Al·ludeix a ses carreres de cavalls entre els de sa Bufera, Binimel·là i Son Ametller). (Setembre, 1903).
- 12) Desbarats modernistes sobre animals de mar i terra... (Setembre, 1903). [Tenc una fotocòpia del full, titulat «Señores, atensió», ed. a la Imp. de M. Parpal. Sembla que no hi ha dubte que aquest glosat és el que reproduceix el *Quadern de Folklore*, 49, «Gloses d'en Primer (IV)», 1992].
- 13) Desbarats d'última hora... (Setembre, 1909).
- 14) Bajenades, Remeulos i Arpades... (1898).
- 15) Colecció de desbarats... (sense data).
- 16) Gloses sobre se Vide d'un homu pobre, per Joseph Rechard y Mora. Mahon. Imp. y Enc de Fabregues y Orfila.– Infanta 17.–1887.
- 17) Acudits de Mala Pata... [Publicat a «Gloses d'en Primer (II)», *Quaderns de Folklore*, 37, 1989].
- 18) Naufragi d'es vapor francès «General Chanzy», ocorregut a la costa nord de Menorca dia 9 de febrer de 1910. (17/2/1910) [Publicat a «Gloses d'en Primer (I)», *Q. F.*, 29].
- 19) Sa Crisi de l'any 1906 (25/4/1906). Maó: Impremta d'«El Porvenir del Obrero», Camí d'es Castell, 170. [«Gloses d'en Primer (I)»].
- 20) Glosat sobre es trist fracàs que passà es jove Gori Fuxà dia 20 de març de l'any 1893. (Tret d'uns fulls estampats sense peu d'impremta. Ciutadella, 30/4/1955) [«Gloses d'en Primer (I)»].
- 21) Glosat nou sobre s'emigració espanyola a sa República Argentina (Maó, 6/9/1889). [«Gloses d'en Primer (III)», *Q. F.*, 43, 1990].
- 22) La fi del món i la mort (1886) [«Gloses d'en Primer (IV)», *Q. F.*, 49, 1992].
- 23) Ses gloses de se Pigote; fetes l'any 1880.
- 24) Ses gloses de sa Barba (sense data).

Sobre aquest important glosador, Pere Sintes Pons escriu: «Sembla que segons ses referències que tenim d'aquest glosador, ademés de tenir un bon cap, per altra part era una llàstima ja que era un poc fei-

xuc de feina, a pesar que no s'havia pogut afirmar quin era el seu ofici; i que moltes vegades passava les endèries per poder viure, és a dir que anava curt de pessetes; i era per açò que a temporades es dedicava a sa seva especialitat de fer gloses, venguent [sic] d'aquesta manera una partida de papers i fer unes quantes pessetes i aixís anava tirant, fins que es recursos s'acabaven i llavors no tenia altre remei que posar altra vegada fil a s'agulla i cabilar per treure un altre paper de gloses de lo que li venia davant. Sens dubte podem dir que era un gran mestre per fer gloses».17

En diferents recerques de cançons populars he pogut comprovar que, especialment a Maó, hi havia persones grans que recordaven algunes de les gloses més reeixides d'en Rexart, sense que en recordassin l'autor; així algunes de les anomenades de disbarats o «desbaratades»:

- *Jo en vaig veure una romera / com es pla de baixamar, / i dintre hi varen trobar / set polls i una pollera, / i un llit sense capçalera / i una canya de pescar.*
- *De dins un canó de llucuet / un porc feia una tortilla; / va sortir un cavall sense brilla / d'ous, murtons i floquet / i un bou dalt una paret / s'adobava sa cotilla.*
- *Un congre de bon matí / ja estava tot fet taiades. / Van dar un fart de garrotades / a un Arc de sant Martí / i una oblada li va dir: / Tu mateix les t'has cercades.*
- *Molt m'agrada es gerret frit / i també sa cabeçada, / ses oblades de batuda / no s'agafen dins es llit. // Un homo quan dorm reposa, / i quan és mort reposa més, / i quan no ne té doblers / a l'infern i tot fa nosa.*
- *En vaig veure un cap de mort / que ne feia pitgellides / i amb ses seves envestides / va trabucar un milord / i set mesos dins es port / van surar faves bullides.*
- La glosada «Disbarats d'última moda» comença així: *—Un cranc fregia patates / dins una espiga de blat / i un calamar escabetxat / adobava unes sabates, / mentres un gall sense pates / encalçava un nivolat...*

17. Article publicat al *Menorca*, novembre de 1971.

Com poden comprovar, es tracta quasi bé d'escriptura automàtica, on les associacions lliures produeixen aquests efectes disbaratats propis del millor poeta surrealista.

(Joan Estelrich escrigué a *El Bien Público* (6/7/1915) un article necrològic d'en Bep Manxa).